

A könyvtáros továbbképzések rendszere

A tanulmány felvázolja a könyvtáros továbbképzések mai magyarországi rendszerét, ezen belül is a szervezett továbbképzések könyvtárosokat érintő lehetőségeit, az 1/2000. NKÖM rendelet óta eltelt 12 év eredményeit, a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság tevékenységét, valamint a jogszabályi háttér változásait, különös tekintettel a legújabb módosító 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendeletre.

A jogszabályi háttér alakulása. Az 1/2000. NKÖM rendeletről az 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendeletig

A nemzeti kulturális örökség minisztere 1/2000. (I. 14.) számú NKÖM rendelete, illetve ennek módosítása, a 12/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képesítés finanszírozásáról teljesen átalakította az addig esetleges és átláthatatlan magyar továbbképzési rendszert, és egyben lehetőséget is teremtett számos kollégának, hogy eljusson a személyes életpályája tekintetében oly fontos programokra. A rendelet szervesen illeszkedett, sőt következett az 1997. évi CXL. törvényben megfogalmazottakból, az ott kimondottak stratégiai tervben (1997–2003) is megjelenő céljaiból. A magyar könyvtárügy 2003 és 2007 közötti stratégiai tervében pedig, mint a könyvtárosi életpálya vonzóbbá tételének egyik alappillére jelenik meg továbbképzés. Ez fogalmazódott meg a Könyvtáros életpálya stratégiai munkabizottság feladatterveiben is, amikor a könyvtáros személyisége, műveltségtartalma két vetületeként közelíti meg többek között a továbbképzést:

- egyrészt, mint a pályára való felkészülés végeredménye (cél),
- másrészt, mint a pályán való működés előfeltétele (eszköz).

A 2003 és 2007 közötti stratégiai terv első stratégiai pontjához kapcsolódóan előtérbe kerültek azok a prioritások, amelyek a könyvtárhasználókat és szolgáltatásokat helyezik gyújtópontba, így az élethosszig tartó tanulás lehetőségének biztosítása és tere is a könyvtár lesz. Ez természetesen vonatkoztatható a könyvtárosokra is.

A rendelet és hatálya számos változáson ment keresztül, például a 12/2002. (IV. 13.) NKÖM ren-

delet szerint a „közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény végrehajtásáról a művészeti, a közművelődési és a közgyűjteményi területen foglalkoztatott közalkalmazottak jogviszonyával összefüggő egyes kérdések rendezéséről szóló 150/1992. (XI. 20.) Korm. rendeletben, illetve az egyes kulturális közalkalmazotti munkakörök betöltéséhez szükséges képesítési és egyéb feltételekről szóló 2/1993. (I. 30.) MKM rendeletben megjelölt muzeális, könyvtári, közművelődési és levéltári intézmények közalkalmazotti munkaköreiben, valamint a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: kulturális törvény) hatálya alá tartozó intézmények (a továbbiakban: kulturális intézmény) közalkalmazotti jogviszony, illetve munkaviszony alapján, *legalább 4 órában foglalkoztatott* közép- és felsőfokú végzettségű szakemberei (a továbbiakban: kulturális szakemberek) szervezett képzésének tervezésére, bonyolítására, finanszírozására.”¹

Ez a kedvező kiválasztási kör a következő módosító rendeletekben – 25/2007. (IV. 24.) OKM, 56/2011. (IX.22.) NEFMI – *legalább 6 órában foglalkoztatott közép- és felsőfokú végzettségű szakemberei* feltételre változott.

A kulturális szakemberek szervezett képzésének a következők minősülnek:

- a) a kultúráért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) által akkreditált, tanfolyam jellegű szakmai továbbképzés (a továbbiakban: szakmai továbbképzési program),
- b) az Országos Képzési Jegyzékben (a továbbiakban: OKJ) szereplő iskolarendszeren kívüli formában múzeumi, könyvtári, levéltári, közművelődési, kép-, illetve hangarchívumi területre (a továbbiakban: kulturális területre) vonatkozó szakképesítést adó képzés,

- c) az államilag elismert B1 szintű, B2 szintű, C1 szintű, egy- vagy kétnyelvű, szóbeli, írásbeli vagy komplex nyelvvizsgálóval záruló képzés,
- d) a felsőoktatási intézmény által folytatott, oklevél kiadásával záruló, kulturális területre vonatkozó képzés, szakirányú továbbképzés,
- e) a kulturális intézmény tevékenységi körébe tartozó szakterületen tudományos fokozat megszerzésére irányuló doktori képzés, valamint
- f) a kulturális intézmény tevékenységi körébe tartozó szakterületen nemzetközi program, szerződés alapján szervezett szakirányú továbbképzés.

A szervezett képzésre vonatkozó valamennyi módosító rendelet változatlanul hagyja azonban a kiindulási pontot, vagyis, hogy a képzés időtartama hétéves továbbképzési ciklusonként legalább 120 óra. Érdekessége az 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendeletnek, hogy lehetőséget ad a továbbképzés teljesítésére abban az esetben is, ha valaki a szervezett tanfolyamokon előadóként vesz részt, és erről a képzés szervezője igazolást állít ki. Az egy tanítási vagy konzultációs óra három továbbképzési órának számítható be a jogszabály alapján.

Az 1/2000. (I. 14.) számú NKÖM rendelet továbbképzési rendszert átalakító, fejlesztő, élénkítő hatása nemcsak azon alapult, hogy kötelezően előírta a hétévenkénti legalább 120 órás továbbképzést, meghatározta a beszámítható formákat, rendezett kereteket adott mindezen programok kifejlesztéséhez, hanem hogy pénzügyi keretet, közvetlen normatív támogatást is biztosított a könyvtárak számára. Sajnos a gazdasági helyzet változásával ezt a támogatást először felfüggesztették, majd az 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendelet a következő, a továbbképzések határát egyszerre szűkítő és tágira nyitó bekezdésekkel egészült ki:

„(9) A kulturális szakemberek szervezett képzésébe beszámítanak mindazok a képzési formák is, amelyek az Európai Unió által finanszírozott, és a kulturális szakemberek továbbképzésének fejlesztését segítő pályázatok eredményeként valósulnak meg és a rendelet egyéb feltételeinek megfelelnek. [...]

A rendelet 12. § (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

(1) A kulturális szakemberek a továbbképzési és a beiskolázási terv alapján olyan szervezett képzésben való részvételre kötelezhetők, amelynek költségeit a 11. § (1) és (9) bekezdése alapján nyújtott továbbképzési támogatás vagy az intézményi hozzájárulás fedezi. A munkavállaló eleget tehet továbbképzési kötelezettségének olyan kölcsönösen

előnyös képzési formában való részvétellel, amely a munkaadói vagy központi normatív támogatásból teljes egészében nem fedezhető, amennyiben a munkavállaló azt saját hozzájárulásával kiegészíti.”²

A jogszabályi háttér mélyebb elemzésétől eltekintünk, azonban a további hatásokra és vonatkozásokra a továbbképzési rendszer alakulásával kapcsolatosan a későbbiekben is kitérünk. A rendeletek alakulásának kérdését részleteiben is tanulmányozni kívánók és új programot indítók számára javasoljuk, hogy mindig a hatályos, komplex képet mutató változatot kövessék, például:

<http://net.jogtar.hu/>

irgen/hjegy_doc.cgi?docid=a0000001.nkm

A Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság tevékenysége

A rendeletben felsorolt hatféle képzésforma közül a *Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság* (a továbbiakban: szakbizottság, bizottság vagy KASZB) által biztosítandó lehetőségek csak egy részterületet fognak össze, de mindenképpen az egyik legszélesebb, a helyi igényekhez rugalmasan illeszkedő, modern tematikájú továbbképzést célul kitűző területet. A másik iskolarendszeren kívüli szakmai képzés, az OKJ-s segédkönyvtárosi képzés bemutatása jelen írás kompetenciáinak határain kívül esik.

A Könyvtári Akkreditációs Szakbizottságot már az első rendelet létrehozta „a szakmai továbbképzési programok minősítésére, akkreditációjára, indításának engedélyezésére”. A KASZB mellett 2000-ben alakult meg a muzeológiai-, közművelődési-, levéltárosi- és műtárgyvédelmi szakbizottság is. 2011-től a bizottságok sora a Kép-, illetve Hangarchívumi Szakbizottsággal egészült ki. A bizottságok tagjait a továbbképzési időszak ütemezésével harmonizálva hétéves időtartamra bízza meg az illetékes miniszter.

A rendelet az első beiskolázási terv időszakát 2000. január 1-től 2006. december 31-ig terjedő időben jelölte meg. Az első terveket 2000. február 1-ig kellett elkészíteni, melyeket – mint azt mindenki a saját bőrén is érezhette – a fenntartóknak március 15-ig kellett jóváhagyni. Bár az első évben egy kevés határidő-módosításra volt lehetőség, vitathatatlan, hogy nagy várakozás kísérte a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság megalakulását.

A szakbizottság a miniszter felkérő levelét követően haladéktalanul hozzáfogott a rendeletben körvonalazott feladatok ellátásához. Az első ülés 2000. október 12-én volt. Ezen az ülésen megalakult a bizottság, melynek tagjait a rendeletnek megfelelően a minisztérium és a reprezentatív szakmai és érdekképviseleti szervek delegálták. A bizottság tagjai: *Balogh Margit* könyvtárvezető (Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelő Intézete); *Bényei Miklós* igazgatóhelyettes, egyetemi docens (Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár); *Bertalané Kovács Piroska* igazgató (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Versegly Ferenc Könyvtár); *Engel Tibor* igazgató (Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár); *Skaliczki Judit* osztályvezető (NKÖM); *Téglási Ágnes* főtanácsos (OM). Elnök: *Baráthné Hajdu Ágnes* (Szegedi Tudományegyetem). Titkár: *Tokaji Nagy Erzsébet* (Országos Széchényi Könyvtár). A fenti bizottság változatlan felállással a 2. ciklus kezdetéig, 2007-ig – amikor is egy második szakbizottságot kértek fel – működött.

Meghatároztuk a prioritásokat, általános célokat. Ezeket az 1/2000. (I.14.) NKÖM rendelet 6.§ (1), (10) bekezdése alapján az alakuló ülésen megfogalmazott felhívásban közzétettük. Természetesen kialakítottuk a szükséges formanyomtatványokat is.

Elsősorban az alábbi témákban vártuk programok kidolgozását:

- Az aktuális társadalmi és könyvtári igények, szükségletek kielégítésével foglalkozó programtervezetek, amelyek elősegítik a könyvtárak modernizációját (pl.: új és speciális szolgáltatások, technikák és technológiák; minőségbiztosítás; vezetés és irányítás stb.).
- A könyvtárosképző tanszékek azon programjai, amelyek részei lehetnek a munkakörökre képesítést nyújtó felsőfokú továbbképzésnek.

Egyelőre ez utóbbi javaslatunk a mai napig nem talált meghallgatásra. A témakörök kialakításánál támaszkodhattunk a *Könyvtári Intézet*, a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* és a megyei könyvtárak felméréseire.

A KASZB első és második bizottsága is többször élt azzal az aktív, a pályázatok témáját motiválni kívánó szereppel, amelyet a felhívások kibocsátása jelent. A 2007-ben közzétett felhívásban a könyvtári stratégiával összhangban elsősorban az olvasás és a szolgáltatások fejlesztése került kiemelésre. Mivel az előző általánosabb megközelítést alkalmazó témakijelölést nem találtuk elég

hatékonyak, ezért a korábbi megfogalmazásoknál sokkal részletesebb leírást adtunk:

- az információs írástudás fejlesztését szolgáló könyvtári tájékoztatás, használóképzés,
- a felhasználóközpontú könyvtár,
- a távolról és a nyitvatartási időn kívül elérhető könyvtári szolgáltatások,
- tájékoztatás a digitális forrásokból,
- gyakorlati keresési technikák bemutatása a könyvtárhasználók számára,
- adatbázisok összehasonlító értékelése,
- különböző témák keresési technikái az interneten,
- a könyvtár tevékenysége a bűnmegelőzésben,
- a könyvtár tevékenysége a turisztikai információk hozzáférhetőségében,
- a könyvtár tevékenysége a közhasznú információk hozzáférhetővé tételében,
- könyvtári szolgáltatások a különböző fogyatékossgú könyvtárhasználók számára,
- az olvasás megszerettetésének könyvtári technikái a gyermekkorúak körében,
- olvasásfejlesztési technikák a felnőtt korúak számára,
- könyvtári szolgáltatások a munkanélküliek számára,
- könyvtári szolgáltatások a GYES-en lévők számára,
- könyvtári szolgáltatások a roma gyermekek és felnőttek számára.

A fenti felhívást már a második bizottság tette közre, melynek tagjai: *Bényei Miklós* c. egyetemi tanár (Debreceni Egyetem), *Egyházy Tiborné* főtanácsos (Pannon Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár), *Hock Zsuzsanna* könyvtárostánár (Veres Pálné Gimnázium), *Sajó Andrea* főigazgató (Országos Széchényi Könyvtár), *Skaliczki Judit* ny. főosztályvezető-helyettes (NEFMI), *Tózsér Istvánné* könyvtárigazgató (Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár). Elnök: *Baráthné Hajdu Ágnes* (Szegedi Tudományegyetem). Titkár: *Tokaji Nagy Erzsébet* (Országos Széchényi Könyvtár).

A szakbizottság 2011-ben hasonló tartalommal, de aktualizálva megismételte a fenti felhívását, mert az akkreditációra benyújtott programok sajnálatosan csak egy kisebb százalékát fedték le a téma javaslatoknak.

Az adatlapokat (alapítási, indítási) igyekeztünk a lehető legegyszerűbb, átlátható formában megszövegezni. Mindezek ellenére maradtak benne nehézséget okozó megfogalmazások. Az összeállításánál igyekeztünk beépíteni a minőségbiztosí-

tás követelményeit, a folyamatos ellenőrzést is. Ezeket a nyomtatványokat, akárcsak a többi dokumentumot többször megújítottuk, és kitöltési útmutatással láttuk el. A jelenleg érvényes adatlap, amely azonban az 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendelet nyomán minden bizottságra egységes és központi módon kialakított, még továbbfejlesztés alatt van és majd az új adatlaphoz készítjük el a kitöltési útmutatót.³

Az 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendelet ám ennél lényegesebb változásokat is hozott. A jogszabály az akkreditációt közigazgatási hatósági eljárás keretébe utalja és a döntést a miniszter kezébe helyezi. Ezzel párhuzamosan a szakbizottságok tagjait szakértői feladatokkal látja el, és esetenként további két külső szakértő bevonására is lehetőséget ad. Az eddigi alapítási és indítási engedélyezés összeolvadt és egyetlen programakkreditálási folyamat lett. További változás, hogy a szakbizottságnak az értékelés során csak elfogadási vagy elutasítási javaslatot lehet tenni és nincs lehetősége arra, hogy a korábban gyakran használt „átdolgozásra visszaadja” módszerrel éljen a programok tartalmi vagy szervezési ellentmondásainak kiküszöbölése érdekében. Visszaküldeni csak hiánypótlásra lehet egy-egy beadványt, mely lehetőség erősen korlátozza a szakbizottságok mozgásterét. Ez mutatkozik meg sajnos abban a tényben, hogy az új szabályozás óta benyújtott öt programot három elutasítással, egy elfogadással és egy hiánypótlásra visszaküldendő javaslattal továbbítottuk a miniszterhez.

Ahhoz, hogy az akkreditált tanfolyamok megfelelő nyilvánosságot kapjanak, az elfogadott alapítási és indítási programok jegyzékét (cím, óraszám, jelentkezéshez szükséges képesítési követelmény, helyszín, megcélzott beiskolázási körzet, a képzés díja), az elfogadott képzések indítására engedélyt kapott szervezetek és az illetékes munkatársak nevét, címét érvényességük feltüntetésével, a minisztérium honlapján és a *Kulturális* -, majd *Oktatási és Kulturális Közönyben* publikálja a *Könyvtári Osztály*. Hogy e fórumok kissé nehézkes és lassú megjelenését ellensúlyozzuk, a bizottság a kezdetektől a könyvtáros szakma által gyakrabban látogatott és lényegesen könnyebben reagáló Könyvtári Intézet honlapján is megjelenteti az aktuális továbbképzések táblázatait.

További változás az előzőekhez képest, hogy az akkreditáló szervezetnek eleget kell tennie a következő feltételnek: „(2) A felnőttképzésről szóló 2001. évi Ci. törvény 3. § (1) bekezdés b) pontjában

felsorolt jogalanyok akkor jogosultak a jelen rendelet szerint akkreditált képzési tevékenység folytatására, ha a felnőttképzést folytató intézmények nyilvántartásában szerepelnek.”⁴

A kérelmeket a Könyvtári Akkreditációs Bizottság a benyújtást követő 60, 2011. október 22-től, 30 napon belül értékelte, minősíti, majd határozatának eredményéről a kérelmezőt értesíti, illetve az 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendelet hatályba lépése óta javaslatát a miniszterhez továbbítja.

A továbbképzési program alapítása és indítása iránt egyidejűleg benyújtott kérelmeket – míg azok külön léteztek – a KASZB egyidejűleg minősítette. A beérkezett pályázatokat döntő többségében ezért, és a mérsékeltebb eljárási díj miatt is természetesen egyszerre nyújtották be az intézmények. A bizottság határozata értelmében a döntésekről szóló értesítésekhez csatoljuk a szakértők és témafelelősök véleményének összegzését, ezzel is segítve a kidolgozókat. Azért, hogy a KASZB eleget tudjon tenni a jogszabályok által is előírt minőségbiztosítási kötelezettségének, az ellenőrzés, az 1/2000.(I.14.) NKÖM rendelet 6.§ (7), a 12/2002. (IV.13.) NKÖM és aktuálisan az 56/2011. (IX.22.) NEFMI rendelet 8§ végrehajthatósága céljából az engedély megadásával 2005-től párhuzamosan köteleztük a kérelmezőt az indítandó programokról való bejelentésre és a tanfolyam végén kapott hallgatói vélemények vagy ezek összegzésének megküldésére. Az áttekinthetőség és a tervezhetőség érdekében egyéves és féléves tervet is kérünk a konkrét tanfolyami indításokat két héttel megelőző bejelentő előtt. A tanfolyamok látogatása során a szakbizottság általában igen kedvező körülményekről és a hallgatók megelégedéséről, a tanfolyam hasznosságáról szerzett benyomást.

A programok alapítási és indítási engedélye maximum 5 évre szól. Érvényességük követhető a megfelelő fórumokon. A pályázatok elbírálásába 2011 októberéig közel hetven szakértőt vontunk be, ezzel is szélesítve azt a szakértői bázist, amely a pályázatok bírálati szempontjait mélyebben megértve a programok kidolgozása során is hasznosíthatta a tapasztaltakat. A szakértői vélemények sarokpontjai minden akkreditációs folyamatnak. Azért, hogy ezt a felelősséget hangsúlyozzuk, megkönnyítsük a közös gondolkodást és az értékelő lapokat világosabbá tegyük a Könyvtári Intézet a szakértők és a szakfelügyelők számára, 2001 októberében értekezletet hívott össze a bizottság, ahol ismertettük az eddigi tapasztalatokat és elhatároztuk, hogy a szakértők számára is összeállí-

tunk egy útmutatót a részletes bírálati adatlapok mellé *Tanácsok a bírálati lapok kitöltéséhez* címmel. Ezt az ajánlást azután többször aktualizáltuk a tapasztalatok és az adatlapok változásainak következtében.

A programokat szinte a kezdetektől már e-mailben is be kell küldeniük a pályázóknak, hogy az értékelés, a bizottsági munka gyorsan, zökkenőmentesen, az elektronikus eszközök és az internet adta lehetőségek minél jobb kihasználásával történhessen.

Az 1/2000-es rendelet hatálya alá eső akkreditációs szakbizottságok által jóváhagyott valamennyi tanfolyam indítását és végzését valamennyi szakbizottság kölcsönösen elfogadja. Vagyis a Közművelődési Akkreditációs Szakbizottság, illetve más szakbizottságok által eddig elfogadott programok mindegyike a munkáltatókkal történő egyeztetés után választható a könyvtárosok számára is.

A programok összetétele és megoszlása

Az indulás (2001–2002)

Az első programot 2001. május 17-én fogadta el a bizottság. Érdekessége, hogy egy informatikaoktatásban jártas *magánember*, aki mögött egy egyetemi tanszék állt, dolgozta ki és indította el a 30 órás programot Csongrád, Békés, Bács-Kiskun megyékben. Két év után összegeztük az addigi tapasztalatainkat. 2003-ban kidolgoztunk egy kérdőívet, melyet az addig indítási engedéllyel rendelkező tanfolyamok kapcsolattartásra kijelölt felelőséhez juttattunk el. A felmérés oka, hogy érzésünk szerint a tanfolyamok nem egyformán sikeresek, egy jelentős részüket megfelelő számú jelentkező hiányában nem is tudták elindítani. Másik, nem titkolt okként jelöltük meg a bejelentési kötelezettség teljesítésében mutatkozó egyenetlenségeket, és rávilágítottunk arra, hogy közös érdekünk a bejelentések elmulasztásának minimalizálása. Ez utóbbi területen egyértelműen előrelépés mutatkozott a felmérést követően.

A kérdőívben rákérdeztünk a meghirdetés és lebonyolítás körülményeire, a jelentkezők létszámára, a tanfolyam tapasztalataira, a résztvevők véleményének összegzésére, ha sikertelenül próbálkoztak, akkor ennek feltételezett okaira és a jövőbeli változtatásokra; ha eddig még nem hirdették meg

a tanfolyamot, akkor a halasztás okaira és a tervekre. A zárásként megfogalmazott két pont:

- Hogyan látják a képzési programjuk jövőjét?
- Javaslatok az Akkreditációs Bizottság számára.

A kérdőívre 4-5 kivétellel mindenki válaszolt. A KASZB-hoz a felmérésig hatvan alapítási program érkezett be elbírálásra (az indítási kérelmek száma valamivel magasabb – 68 –, de az átdolgozás általában az alapításokat érintette). Ezek közül harminckilencet (61%) az első körben akkreditált a szakbizottság, huszonegyet (33%) visszaküldött átdolgozásra (ezek legtöbbje már a következő alkalommal, az átdolgozás után, jóváhagyásra került), négyet – közülük kettőt kétszeri átdolgozás után (6%) pedig elutasított. „A tapasztalatok szerint az átdolgozás minden esetben előnyére vált a programnak. Ezért a jövőben is érdemes ezt az utat követni, vagyis a felmerülő kételyek tisztázására, a nyilvánvaló hiányosságok és hibák pótlására, kiküszöbölésére felhívni a figyelmet. Ily módon valószínűleg meg a továbbképzési kormányrendeletben megfogalmazott szándék, és ezt követeli a szakma érdeke, valamint a mindenkori alapító presztízse.”⁵ Nem hagyható szó nélkül, hogy az elutasított pályázatok mindegyikét a Könyvtári Intézetből terjesztették be, ebben az első időszakban. Ennek természetesen a nagyszámú programfejlesztés és az idő szorítása az oka, hisz számos alapvető és nagy népszerűségnek örvendő tanfolyami anyagot dolgoztak ki már akkor is, például *Gyermekek és gyermekkönyvtárak az ezredfordulón*; *Hagyományos és számítógépes formai feltárás*; *Könyvtárosok mentálhigiéniája*; *Alapfokú Internet-használati ismeretek könyvtárosoknak*; *A kulturális örökség védelme 1850 előtti dokumentumok esetében – lehetőségek és feladatok a könyvtárakban* stb. A Könyvtári Intézet azóta is meghatározó szerepet játszik a szervezett továbbképzések alapításában és indításában.

Legsikereesebbnek egyértelműen az *Informatika a Nemzetvédelmi Képzésben Alapítvány (INKA) Internet használata könyvtári környezetben* c. 30 órás programja bizonyult, melyet a vizsgált időszakban 17 alkalommal indítottak – általában 20 fővel. A tanfolyam iránti érdeklődés elsősorban azzal indokolható, hogy a MEH.IKB. SZT-IS-2 pályázaton nyert könyvtárak dolgozóinak a pályázat – többek között – ennek a tanfolyamnak az elvégzését írta elő. A tanfolyam iránti érdeklődésben szerepet játszhatott az is, hogy az órákat a szakmában ismert és elismert szakemberek tartották.⁶

A programok nagy része 30 órás, ugyanakkor találkozhatunk 60, 90 és 120 órás alapítással és indítással is, például *Digitális szövegek feldolgozása*; *HTHL programozás*; *Virtuális tér – valóságos információ*; *Szakirányú továbbképzés gyermekkönyvtárosoknak*. Tematikai megoszlásukat tekintve döntően informatikaiak, és legtöbbszörük támaszkodik a számítógépes használatra. Van közöttük olyan, amely bármely területen dolgozó szakember számára hasznos lehet, például *Informatika a könyvtárak szakemberei számára*; *Windows NT operációs rendszer tanfolyam*; *Minőségmenedzsment*, de akadnak munkakörökhöz illeszkedő programok is, mint amilyen *A könyvtári feldolgozó munka és a tájékoztatás Internet forrásai*; *A gyermekek könyvtári ellátása: Aktuális feladatok, korszerű módszerek*; *Olvasószolgálati kommunikáció*. Tréning, vagy olyan, amely inkább a tudományos és felsőoktatási könyvtárak dolgozóit és persze használóit érinti, például *Interaktív tudományos forráskutatás elektronikus könyvtári környezetben, publikációs stratégiák és segédeszközök* (SOTE Központi Könyvtár). Csupán egy olyan továbbképzés van, amely hagyományos és távoktatási formában is akkreditálódott (*Internet használata a könyvtáros munkában – Fővárosi Oktatástechnológiai Központ Kht.*). A kurzusok nagy része középső és felsőfokú végzettségűek számára egyaránt nyitva áll, mely különösen a későbbiek során számos kérdést vetett fel a szakértők és a szakbizottság tagjai között. Az alapítók többsége közös megegyezéssel más indítók számára is lehetőséget biztosít arra, hogy megegyezés esetén felhasználhassák programjukat. Erre azonban a későbbiek során is elég ritkán került sor. A Könyvtári Intézet az általuk alapított program indítását több esetben átengedte más képző intézménynek (is). Partnerei, például a pécsi *Csorba Győző Megyei Könyvtár* és a *Publika Magyar Könyvtári Kör*. 2003-tól kezdődően már szinte gyakorlattá vált azonban, hogy egy-egy akkreditált képzést egy adott könyvtár saját dolgozói, illetve arégióban lévő kollégák számára az eredetitől eltérő helyszínen szeretnék indítani, például egy Szegedre akkreditált kurzust Szolnokon. Ez a megoldás anyagiilag sokkal kedvezőbb a fogadó könyvtárnak, mivel a program indítását akkreditálni kellett ugyan, de elmaradtak a kollégák utazási és szállásköltségei. Ennek a módszernek a munkaszervezés tekintetében is számos előnye van. Kihelyezett továbbképzés esetében 2011 októberéig tárgyalást kellett kezdeményezni a kiválasztott program képviselőjével, és közösen beadni egy indítási engedélykérelmet az új helyszínre a KASZB-hoz.

Az alapító intézmények, szervezetek 2001–2002

A programok alapítói, készítői ebben az első időszakban zömmel még a felsőoktatásból kerülnek ki (30), később ez a tendencia teljesen megváltozik. A Könyvtári Intézet a vártnál kissé később kapcsolódik be a folyamatba, igaz fontos, hiánypótló programokkal. Harmincötödikként adja be első kérelmét 2001 nyarán. Az alapító intézmények és a hozzájuk kapcsolható továbbképzések száma a következőképpen alakult az első két évben:

Könyvtárosképző intézmények: 30

- Berzsenyi Dániel Főiskola Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék: 12
- Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézet: 7
- Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Intézet/Könyvtártudományi Tanszék: 4
- ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtár-informatikai Tanszék: 3
- Debreceni Egyetem Matematikai és Informatikai Intézet: 2
- Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtártudományi Tanszék: 2

Más képzőhelyek: 24

- INKA (Informatika a Nemzetvédelmi Képzésben Alapítvány – Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem): 9
- Könyvtári Intézet: 13
- Fővárosi Oktatástechnológiai Központ: 2

Egyetemi/főiskolai könyvtárak: 3

- Debreceni Egyetem Központi Könyvtára: 2
- Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára: 1

Megyei könyvtárak: 2

- Pest Megyei Könyvtár: 1
- Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár: 1

Egyéb könyvtár/Kutató Intézet: 1

- MTA SZTAKI: 1

Könyvtári szervezet: 1

- IKSZ: 1

Vállalkozók, Kht.-k: 3

- Dr. Sitkei Bt.: 1
- BCN: 1
- RAG Bildung Intertraining Kft.: 1

„Kedvezőtlen fejlemény, hogy a megyei könyvtárak – az előzetes várakozással ellentétben – nagyon kevés programot alapítottak, holott a községi könyvtárakban, illetve a városi könyvtárak nem könyvtárosi munkaköreiben dolgozók számára ezek az intézmények biztosíthatnák a továbbképzés könnyen elérhető lehetőségét. Tulajdonképpen az egyetemi és főiskolai könyvtárak kezdeménye-

ző készségével sem lehetünk elégedettek; a főiskolai gyűjteményekből egyetlen pályázat sem érkezett, és az egyetemi könyvtárak tartózkodása sem látszik indokoltnak. Körültekintőbb vizsgálódást igényelne, hogy az országos szakkönyvtárak és a nyilvános egyházi könyvtárak miért nem tekintik (vagy legalábbis eddig miért nem tekintették) kötelességüknek speciális, a szakterületük igényeihez illeszkedő programok összeállítását. Igazolódni látszik az a sejtés is, hogy az információszolgáltatást üzleti vállalkozásként végző cégek számára a könyvtáros szakma nem igazán jelent piacot.⁷ Földrajzi elhelyezkedésüket tekintve széles az indítók palettája: Budapest, Debrecen, Eger, Kecskemét, Szeged, Szentendre, Szombathely stb.

Az alapítás időpontja

Az alapítási engedélyek jóváhagyásának időpontját figyelembe véve az 1. táblázat adatait kapjuk.

1. táblázat

Az alapítások időbeli eloszlása 2001–2002

Időszak	Alapítási programok száma (db)	Százalék (%)
2001. április-május	22	37
2001. június- augusztus	15	25
2001. szeptember-október	9	15
2001. november-december	3	5
2002. január-február	4	6
2002. március-április	–	–
2002. május-június	1	2
2002. július-augusztus	–	–
2002. szeptember-október	6	10
2002. november-december	–	–

Megállapítható, hogy bár az akkreditációs folyamat csak 2001 áprilisában kezdődött, az első évben a két év alatt benyújtott programok 82%-át hagyta jóvá a szakbizottság. Ez a szakaszosság a mai napig jellemző a programalapítási kedvre, aminek döntően az az oka, hogy a hétéves továbbképzési szakasz elején megpróbálnak mind a képzőhelyek, mind a továbbképzésre küldő könyvtárak tervezni és ez a beadott pályázatok számában nyilvánul meg. A hétéves időszak utolsó harmadában pedig a ráébredés jelenségét tapasztalhatjuk, amikor a még megvalósítandó tervek, beiskolázandó kollé-

gák magas száma jelent kihívást, ekkor járnak le az ötéves időtartamra adott akkreditációs engedélyek is, amelyek szintén emelik az alapítási kedvet. Természetesen az első hét év szakaszossága a rendszer egymásra épülése miatt megismétlődik a következő továbbképzési időszakban is. Ezt a szabályszerűséget tovább árnyalják az EU-s pályázatok megjelenései, melyek újabb csomópontot rajzolnak ki ezen az időskálán.

Az eddig benyújtott és elfogadott alapítási programok száma semmiképpen sem tekinthető elegendőnek.

A programok tematikai megoszlása 2001–2002

Az akkreditált programok túlnyomó többsége a könyvtári munka, tágabban a dokumentum- és információszolgáltatás időszerű, a szakma jelentékeny hányadát közvetlen közléről érintő témáit dolgozza fel. A tanfolyamok jelentős része kötődik a számítógéppel végzett (vagy végezhető) munkafolyamatokhoz. Miután a könyvtárak elsődlegesen a dokumentum- és információszervezés és -szolgáltatás intézményei, magától értetődik, hogy a tágabban értelmezett tájékoztatás, valamint az ennek alapját képező feldolgozás együttesen a programok jelentős részét teszik ki. Ugyanakkor némileg meglepő, hogy a menedzsment tárgykörében mindössze három programot állítottak össze ebben az első időszakban. Kevésnek értékelhetjük a használóképzéssel, a szaknyelvi alapismeretekkel és a távoktatással kapcsolatos tanfolyamok számát. A könyvtári speciális gyűjteményekről (kivéve a zeneit és a régi dokumentumokat) sem készítettek programokat (pl. az időszakai sajtó, a térképek, az aprónyomtatványok gondozásáról). A helyi forrásgyűjtemények digitalizálásáról született ugyan egy program, de a közkönyvtárak számára kötelező feladatként előírt (és az egyetemi, főiskolai, egyházi, sőt a szakkönyvtárak egy részében is folytatott) helyismereti tevékenység más szektorairól nem. Aggasztó jelenség, hogy a kis könyvtárak (községi, tanszéki, egyszemélyes szakkönyvtárak) dolgozói számára csekély a választási lehetőség (semmi sincs például a következő munkaágakról: olvasószolgálat – kölcsönzés, hagyományos tájékoztatás, állománygyarapítás stb.).⁸

Általában a hallgatói visszajelzések elismeréssel szólnak a tanfolyamok tartalmáról, szervezéséről, az előadóról. A válaszokból kiolvasható, hogy mindenki jól érezte magát, örül, hogy részt vett

tanfolyamon, szívesen folytatná is. További indítá-
sokat terveznek, és kihelyezett tanfolyamokat
szerveznek az igények alapján. Érdekes, hogy a
számonkérést gyakran nehéznek, de megoldható-
nak tartották.

Kérések, javaslatok

A felmérés fontos részének tartotta a szakbizott-
ság a KASZB felé megfogalmazott kérdéseket,
javaslatokat. Sajnos ezeknek a pontoknak a kitöl-
tését gyakran elmulasztották az indítók, azért né-
hány indítványt szerencsére kaptunk.

Mind a kitöltők, mind az összegzéseket készítő
bizottsági tagok megállapították, hogy az akkredi-
tált tanfolyamokra szükség van, ezért különösen
fontos lenne a folyamatos figyelemkeltés, reklám,
amire többnyire nem fordítanak gondot az indítók.
Főleg ott nem, ahol nem önálló szervezetek végzik
az oktatást.

Miután az oktatók leterheltek, a továbbképzésekre
pedig szükség van, ezért javasoljuk oktatásszer-
vező munkatársak alkalmazását az egyes tanfo-
lyamok indításához, akik a beszerzés arányában
részesülhetnek díjazásban.

A távoktatás, az e-learning elterjesztésének támo-
gatása, távoktató csomagok írása növelné a to-
vábbképzéseken való részvételt. Ezzel összefü-
gésben gondolkodni kellene a tutorképzési prog-
ramok akkreditálásán is.⁹

A szervezők kérése volt, hogy új indítási kérelem
nélkül lehessen kihelyezett tanfolyamokat szer-
vezni. Ennek teljesítése 2011 októberéig nem volt
lehetséges. Néhány beküldő csökkentette volna az
adminisztráció mértékét. Ez utóbbi kérdést meg-
vizsgálta a bizottság és a többi hasonló eljárással
való összehasonlítás után megállapította, hogy az
elvárt anyagok összetettsége átlagosnak mondha-
tó, további egyszerűsítés, a tartalom egyértelmű
megítélésének lehetőségét csökkentené. Félel-
münket beigazolta az 56/2011. (IX.22.) NEFMI
rendelet után központilag alkotott adatlap kitölté-
sével kapcsolatban felmerült kérdésözön.

Több bizottsági tag is megfogalmazta, hogy a beje-
lentés elmulasztását mindenképpen szankcionálni
kellene. A tanfolyamok befejezésénél az értékelés-
re, a végzetek nevére, intézményeikre a tovább-
képzési támogatás statisztikájában, értékelésében
szükség van, illetve az KASZB jelentéséhez is

kellene az adatok, be nem jelentésük szintén
következményekkel kellene, hogy járjon. Szeren-
csére néhány figyelmeztető levél megírása után
mára már mind a bejelentési, mind a beszámolási
fegyelem elfogadható.

Az programindítók tapasztalati nem minden eset-
ben voltak kedvezőek. Vannak olyan tanfolyamok,
amelyeket megfelelő érdeklődés hiányában nem
tudtak indítani. Megállapítható, hogy a budapesti
tanfolyamok népszerűbbek, mert ezek az ország
több pontjáról is jól megközelíthetők. Ezért elindult
az, a már említett megoldás, hogy kihelyezett tan-
folyamokat tartanak az indító intézmények a
könyvtárakkal közösen. Megfigyelhető, hogy az
aktuális tanfolyamok, például *Az Európai Unió
hagyományos és elektronikus információforrásai
és ezek alkalmazása a tájékoztatásban* több hely-
színen is indítható volt.

Az összegzéseket a programokat gondozó témafe-
lelősök készítették, így könnyen előfordulhatott,
hogy ha egy indítónak több programja is volt, akkor
több embernek kellett a szakbizottságból progra-
monkénti bontásban elküldeni a kitöltött kérdőívet.
Ez eleinte okozott egy kis zavart, de összességé-
ben elmondható, hogy a felmérés elérte a célját és
áttekintő képet kaphattunk a hétvévenkénti szerve-
zett továbbképzések rendszerének indulásáról, a
kezdeti nehézségekről és a kidolgozókat is egyfaj-
ta összegzésre készítettük.

A programok megoszlása a kezdetektől napjainkig

Az indított képzések óraszámának alakulása

A szakbizottság eredendően úgy gondolta, és fel-
hívásaiban is arra próbálta motiválni a kidolgozó-
kat, hogy a 120 órát egy egységes tartalommal
megtöltve lehet a leghatékonyabban kihasználni. A
programok készítői, illetve a képzéseken részt
vevő kollégák is a munkaszervezés tekintetéből
kedvezőbb, 30 órás továbbképzéseket részesítet-
ték előnyben. Az kurzusok 58%-a esik ebbe a tar-
ományba. Az első akkreditációs időszakban a
második legtöbbet indított tanfolyamtípus 120 órás.
Ez a tendencia a második ciklusra vonatkozóan
megfordul, és visszaesik a 120 órás, de a 30 órás
programok aránya is. Pozitív változás a 60 órás
tanfolyamok részesedésében látható. Ez minden-
képpen nagyon kedvező fordulat, mert a hosszabb
tanfolyamok nagyobb elmélyülést tesznek lehető-
vé. A kurzusok kombinálását, időbeli eltolását is

lehetővé tevő modulban való indítást, csak kevesen választották (2. táblázat).

A táblázatban lévő számok nem egyeznek meg az indítást kapott programok számával, mert vannak olyan párhuzamosan akkreditált programok, amelyek kétféle ütemezéssel látogathatók, például a mentálhigiénés tanfolyamok 30 órás ütemezésben, míg a gyakornokképzést ugyan modulonként, de egyben 120 órában akkreditálta a Könyvtári Intézet.

A képzések alapítói és indítói

Az első, mondhatni klasszikus időszak programjait érdemes alapításuk és indításuk tükrében is vizsgálni. Megállapítható, hogy programot elsősorban a képzőhelyek (iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli) dolgoztak ki. A könyvtárak és más szervezetek részesedése elenyésző ebben a tevékenységben. Amint azt már az előző részben is megállapítottuk a ciklus első felében sokkal több továbbképzést fogadott el a KASZB. Amíg az első időszakban a könyvtárosképző egyetemi és főiskolai tanszékek aktivitása volt a jellemző, addig a második részben a más képzőhelyek, különösen a Könyvtári Intézet és az INKA dolgozott ki több akkreditációs anyagot (3. táblázat).

Ha a konkrét intézmények szerepét vizsgáljuk, akkor a következő eloszlás állapítható meg a 2001–2006 közötti alapítások esetében, ahol az első a 2001–2002, a második szám a 2003–2006 közötti programok mennyiségét mutatja.

Könyvtárosképző intézmények:

- Berzsenyi Dániel Főiskola Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék: 12, -
- Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézet: 7, -
- Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Intézet/Könyvtártudományi Tanszék: 4, 1
- ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtár-informatikai Tanszék: 3, 2
- Debreceni Egyetem Matematikai és Informatikai Intézet: 2, -
- Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtártudományi Tanszék: 2, -
- Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás: -, 1

Más képzőhelyek:

- INKA (Informatika a Nemzetvédelmi Képzésben Alapítvány - Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem): 9, 11
- Könyvtári Intézet: 13, 6
- Fővárosi Oktatástechnológiai Központ: 2, -

2. táblázat

Az indított képzések óraszámának megoszlása 2001–2012 között

Év	30 órás	60 órás	90 órás	120 órás	Modulban is	Egyéb
2001–2002	42	9	6	10	2	
2003–2006	38	7	1	12		
2007–2011. okt.	36	30	1	5	2	
2011. október –	1	3				1 (40 órás)
Összesen	117	49	8	27	4	1

3. táblázat

A képzések alapítói az első ciklusban 2001–2006

Év	Könyvtáros-képző intézmény	Más képzőhely	Egyetemi/főiskolai könyvtár	Megyei könyvtár	Egyéb könyvtár/Kutatóintézet	Könyvtári szervezet	Vállalkozók/Kht.-k
2001–2002	30	24	3	2	–	1	3
2003–2006	5	17	–	–	3	–	2
Összesen	35	41	3	2	3	1	5

Egyetemi/főiskolai könyvtárak:

- Debreceni Egyetem Központi Könyvtára: 2, -
- Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára: 1, -

Megyei könyvtárak:

- Pest Megyei Könyvtár: 1, -
- Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár: 1, -

Egyéb könyvtár/Kutatóintézet

- Neuman János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ Kht.: -, 1
- MTA SZTAKI: 1, -
- Goethe-Institut: -, 1

Könyvtári szervezet:

- IKSZ: 1, -

Vállalkozók, Kht.-k:

- Dr. Sitkei Bt.: 1, -
- BCN: 1, -
- RAG Bildung Intertraining Kft.: 1, -
- KulturPont Iroda: -, 1
- Kovács és Skaliczki Oktató és Szolgáltató Bt.: -, 1

Az akkreditált képzések indítói között lényegesen nagyobb számban találunk könyvtárakat (4. táblázat). Az indítók között szerencsére sokkal több a megyei könyvtár. Ezek az intézmények az előzőekben már említett módszerrel éltek és egy már jól működő tanfolyamot indítottak, adaptálták saját körülményeik közé. Van olyan, hogy a tanfolyamot teljes oktatói gárdájával „áttelepítik” egy másik városba, intézménybe, például az Információkeresés magyar és külföldi bibliográfiai adatbázisokban c. 30 órás programot, melyet a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Bölcsészettudományi Kar, Társadalomtudományok, Nemzetközi és Európa-tanulmányok Intézet, Könyvtár- és Információtudományi Intézeti Tanszéke alapított, eredeti oktatói gárdájával akkreditálták a *Debreceni Református Kollégium* helyszínre. De olyan megoldás is volt számos esetben, amikor a prog-

ram dokumentációját felhasználva, esetleg az alapító ellenőrzésével, de helyi oktatókkal indítottak egy további helyszínen továbbképzéseket, például ilyen volt az angol szaknyelvi tanfolyam, melyet többek között a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárában oktattak több alkalommal is. Érdekes megfigyelni, hogy a különböző vállalkozók és Kht.-k végigkísérik az akkreditációs folyamatot, és különösen most az európai uniós pályázatok lehetőségeire számítva több pályázatot is benyújtottak a legújabb időkben.

A konkrét intézmények szerepének vizsgálatakor érdemes a teljes palettát áttekinteni és táblázatba foglalni, mert így jól látható tendenciák figyelhetők meg, mind időbeliségüket tekintve, mind az arányos képviselő jelenlétét megfigyelve (5. táblázat). A főiskolai és egyetemi tanszékek jelenléte az első ciklusban erős. Közülük is kiemelkedik a Berzsényi Dániel Főiskola Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék (a felsőoktatás átszervezésével, számos névváriáns van, mi az akkreditáció idején használt neveket tüntetjük fel) szerepe. Huszonhét indított programjukkal egyedül több képzést indítanak, mint az összes többi tanszék! A második legtöbb indítás az Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézeté 7 kurzussal. Az iskolarendszeren kívüli más képzőhelyek közül az INKA és a Könyvtári Intézet emelkedik ki. Az INKA alapítvány lévén nagyon arányosan igyekezett új programokat indítani, és egyenletesen elosztani, mind az akkreditációval járó hatalmas munkát, mind a költségeket. A Könyvtári Intézet, ahol erre a feladatra szerencsére egy egész osztály áll rendelkezésre, példamutató pontossággal és egyre növekvő mértékben indítja a képzéseket. Betölti és felelősen vállalja a könyvtárosok továbbképzésében neki dedikált

4. táblázat

A képzések indítói a teljes időszakban 2001–2012

Év	Könyvtáros-képző intézmény	Más képzőhelyek	Egyetemi/főiskolai könyvtár	Megyei könyvtár	Egyéb könyvtár/Kutatóintézet	Könyvtári szervezet	Vállalkozók/Kht.-k
2001–2002	32	24	5	5	–	–	2
2003–2006	14	30	–	4	3	4	4
2007–2011. okt.	4	44	12	9	1	2	2
2011. okt. –	–	1	–	–	–	–	4
Összesen	50	99	17	18	4	6	12

5. táblázat

A konkrét intézmények, szervezetek részvétele az akkreditált tanfolyamok indításában

	2001–2002	2003–2006	2007–2011. október 22.	2011. október 22-től
Könyvtárosképző intézmények				
Berzsenyi Dániel Főiskola Könyvtártudományi Informatikai Tanszék	16	10	1	–
Debreceni Egyetem Matematikai és Informatikai Intézet	2	1	–	–
ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtár-informatikai Tanszék	1	–	–	–
Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás	–	1	–	–
Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézet	7	–	–	–
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola	–	–	3	–
Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Intézet/ Könyvtártudományi Tanszék	4	1	–	–
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtártudományi Tanszék	3	–	–	–
Más képzőhelyek				
Fővárosi Oktatástechnológiai Központ	2	–	–	–
INKA (Informatika a Nemzetvédelmi Képzésben Alapítvány – Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem)	10	10	9	1
Könyvtári Intézet	12	20	35	–
Egyetemi/főiskolai könyvtárak				
Debreceni Egyetem Központi Könyvtára	4	–	7	–
Eszterházy Károly Főiskola Központi Könyvtára	–	–	1	–
Nyugat-magyarországi Egyetem	1	–	1	–
Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára	1	–	1	–
SZTE Egyetemi Könyvtár	–	–	1	–
Megyei könyvtárak				
Berzsenyi Dániel Könyvtár	–	–	4	–
Csorba Győző Megyei Könyvtár	–	2	–	–
Eötvös Károly Megyei Könyvtár	1	–	–	–
Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár	1	–	–	–
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseghy Ferenc Könyvtár	–	1	–	–
Katona József Könyvtár	1	1	1	–
Pest Megyei Könyvtár	2	–	4	–
Egyéb könyvtár/Kutatóintézet				
MTA SZTAKI	–	2	1	–
Neuman János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ Kht.	–	1	–	–
Könyvtári szervezet				
MIBE (Magyar Információbrókerek Egyesülete)	–	1	–	–
Publika Magyar Könyvtári Kör	–	3	1	–
Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (AIBM) Magyar Nemzeti Csoport	–	–	1	–
Vállalkozók, Kht.-k				
Agenda	–	–	–	3
Dr. Sitkei Bt.	1	–	–	–
FIT Számítástechnikai Bt.	–	2	–	–
KulturPont Iroda	–	2	–	–
Profissimus Tanácsadó Iroda	–	–	2	1
RAG Bildung Intertraining Kft.	1	–	–	–
Sprinter Stúdió Kft.	–	1	–	–

társadalmi szerepet. Az egyetemi és főiskolai könyvtárak körében meghatározó szerepet játszik az indítások területén a Debreceni Egyetem Központi Könyvtára. Egymagában majdnem kétszer annyi programot indít, mint a többi hasonló típusú könyvtár. A megyei könyvtárak közül ki lehet emelni a Pest Megyei Könyvtárat, ahol több programot is indítanak, ugyanakkor megfigyelhető a tiszta profil is (*Könyvtári partnerkapcsolatok*). A Katona József Könyvtár a folyamatosan indított *Minőségmenedzsment* tanfolyamokkal megteremtette e szemléletmód hazai iskoláját. A könyvtári szervezetek közül igazi küldetést hajt végre a Publika Magyar Könyvtári Kör, amikor a hazai tanfolyamokat eljuttatja a határon túlra.

A képzések tematikai megoszlása

A tematikai csoportosítás sosem könnyű feladat, de itt különösen nehéz, hisz viszonylag rövid időszakon belül valami komplex egységet próbálnak nyújtani a szervezők (6. táblázat). A tanfolyamok némelyike két, sőt akár három tárgykörbe is besorozható – ezt a tartalmi összetettség árnyalása miatt meg is tesszük –, illetve egyik-másik besorolás eleve vitatható. A kialakított háromszintű rendszer lehetőséget ad a nagy tendenciák felvázolására, ugyanakkor a kisebb összefüggések is láthatók maradnak.

6. táblázat

Az indított képzések tematikai megoszlása 2001–2012 között

TÁRGYKÖRÖK		Indított programok száma
Tájékoztató, információszolgáltatás		43
	Általában, tájékoztató	4
	Elektronikus információkeresés, CD-ROM	6
	Európai Unió információi	7
	Internetforrások	11
	Központi szolgáltatások	1
	Szaktájékoztató, pl. zenei, irodalmi	4
	Tartalom- és térítéses információszolgáltatás	5
	Web 2.0	5
Informatika		55
	Alapozó tanfolyamok	1
	Általában, informatika	10
	Digitalizálás	7
	Gyakorlati tudnivalók	9
	Internethasználat általában	13
	Kiadványszerkesztés	3
	Multimédia	1
	Prezentációkészítés	4
	Programozás, honlapkészítés	7
Menedzsment, kommunikáció		49
<i>Menedzsment</i>		21
	Általában, menedzsment	2
	Információmenedzsment, tudásmenedzsment, konnektivizmus	2
	Kompetenciafejlesztés	2
	Minőségmenedzsment	5
	Projektmenedzsment, pályázatkészítés	5
	Szakfelügyelet, szakértői ismeretek	2
	Szolgáltatásmenedzsment	1
	Vezetői ismeretek	2

<i>Kommunikációs ismeretek, mentálhigiénia</i>		28
	Kommunikációs ismeretek, tréning	6
	Közönségkapcsolat, olvasószolgálat, ügyfélszolgálat	2
	Mentálhigiéné	12
	Partnerkapcsolat – tréning	3
	Szervezetfejlesztés, csapatépítés tréning	5
Gyűjtemények, Dokumentumtípusok		29
	Bírósági könyvtárak	1
	Digitális gyűjtemények	5
	E-könyv	1
	Elektronikus dokumentálás, archiválás	1
	Gyermekkönyvtárak	7
	Helytörténeti gyűjtemény	2
	Képi dokumentumok	1
	Multimédia	1
	Régi dokumentumok kezelése, örökségvédelem	5
	Zenei gyűjtemények, hangzó dokumentumok, zenei könyvtárosok	5
Feldolgozás		4
	Általában, feldolgozás	4
	Bibliográfiai leírás, általában	2
	Elektronikus dokumentumok bibliográfiai leírása	5
	Online bibliográfiai feldolgozás	1
	Régi dokumentumok feldolgozása	1
	Elektronikai szövegek feldolgozása	1
	Számítógépes katalogizálás, feldolgozás, MARC	6
Felhasználói jogok és szolgáltatások		19
	Biblioterápia	3
	Esélyegyenlőség biztosítása	4
	Használóképzés, felnőttoktatás, mentor	8
	A könyvtár szociális funkciói	1
	Olvasásfejlesztés	1
	Roma kisebbség	1
	Tananyagfejlesztés	1
Egyéb		20
	Bibliometria	1
	Gyakornokképzés	1
	Nyelv, szaknyelv – angol, német, olasz, francia, orosz publikálás	10
	Elektronikus	4
	Stratégia	1
	Távoktatás	1+2*

* a második szám az oktatás formáját jelenti csupán

A legtöbb tanfolyamot az informatikával kapcsolatosan indították. Ezen belül széles a választék az alapozó jellegű képzésektől az SGML-ig minden megtalálható. Különösen népszerűek az internet-használattal összefüggő képzések. Az ilyen jellegű

programok indításában az INKA-nak van meghatározó szerepe. Hangsúlyozandó, hogy a nem az informatikához sorolt programok jelentős része is kapcsolódik a számítógéphez. Következő helyen a menedzsmenthez és a kommunikációhoz sorolha-

tó továbbképzések vannak. A menedzsmentben a projektmenedzsment és a pályázatkészítés, míg a kommunikáció csoportban a tréningek, különösen pedig a mentálhigiéné dominál. 43 tájékoztatással, információszolgáltatással összefüggő kurzust indítottak 2001-től, ezen belül az internetes források, valamint az európai uniós információk emelhetők ki. Újabban a web 2.0-ás megoldások iránt is sok az érdeklődő. A vezető hármast követő négy csoport közel azonos mértékben szerepel az indítások között: Gyűjtemények, Dokumentumtípusok 29; Feldolgozás 22, Egyéb 20; Felhasználói jogok és szolgáltatások 19. Ezek közül kiemelkednek a nyelvi, szaknyelvi tanfolyamok, amelyek már angol, német, olasz, francia és orosz nyelven is hozzáférhetők a kollégák számára, valamint a használóképzéssel, felnőttoktatással kapcsolatos programok, melyek a könyvtárosok felkészítését vannak hivatva szolgálni az élethosszig tartó tanulás számunkra legfontosabb színterében, a könyvtárban. Sajnos az olvasásfejlesztéssel csupán egyetlen program foglalkozik, pedig nekünk könyvtárosoknak kikerülhetetlen szerepünk van ezen a területen is. Ugyanilyen elgondolkodtató, hogy az egyszemélyes kis könyvtárak gondjaival, szakembereinek speciális képzési igényeivel nem foglalkoznak az indítók.

Az 1/2000-es rendelet egyik képzési szintjéről, a *munkakörökre képesítést nyújtó felsőfokú továbbképzésről* nem beszéltünk még. A rendelet értelmében a felsőfokú végzettségű kulturális szakemberek közalkalmazotti jogviszonyuk első 21 évén belül kötelesek egy továbbképzési időszakban olyan főiskolai, egyetemi szakirányú továbbképzés követelményeiből oklevéllel elismert vizsgát tenni, amely a munkakör ellátásához kapcsolódik. Ezeket valószínűleg a felsőoktatási intézmények könyvtári és informatikai tanszékei fogják majd indítani.

Külföldi tendenciák

Az iskolarendszerű oktatás képzési szintjei mára már szinte mindenütt világosan elkülönülnek: felsőfokú szakképzés – BA – MA – PhD. A továbbképzések hasonló rendszerével még nem találkoztam. Rendszerint követendő példaként szokták emlegetni a magyar példát ezen a területen. A tematikai megoszlással és formai megoldásokkal kapcsolatosan már nem ilyen szép a helyzet. Több specifikusabb, könnyen adaptálható módszerre, távoktatásos, vagy a web 2.0-ás módszereket is felhasználó képzésre lenne szükség. A EUCLID felméré-

se szerint azonban épp úgy hiányoznak a műveltséget és széles tájékozottságot adó kurzusok is.

A külföldi rendszereket tanulmányozva megfigyelhető a piacorientáltság és nyomatékosabb a szakmai szervezeti akkreditáció, például ALA (*American Library Association*), külföldi szakmai adhoc bizottságok stb.; valamint ezek jelentős szerepe az álláskereséskor. A szakmai kontroll egyben szakmai támogatottságot is jelent. A tanfolyamok gyakran webes oktatás vagy konzorciumi oktatás (Parma-Oslo-Tallin) formájában valósulnak meg. A webinar ma már teljesen bevett fogalom, egy-egy webes továbbképzés formájaként.

A tanfolyamok indítói gyakran egy-egy adatbázis-forgalmazó cég, mint például az OCLC, amelynek online szemináriumain téma volt például a Dewey Tizedes Osztályozásának 23., illetve rövidített kiadása; az információs műveltség; a WebJunction szervezésében a szegény és kiskönyvtárak menedzselése; az alapítványokkal való partneri kapcsolat; a virtuális hálózatok; mesék könyvtárosoknak – a történet mint a vezető információs menedzsment eszköze; innovációs ötletek Amerika legjobb kiskönyvtáraiból; könyvtárak és a tanulás korszaka. Ebben az irányban még nekünk is van tennivalónk.

Hivatkozások

- ¹ 12/2002. (IV. 13.) NKÖM, 1. p.
- ² 56/2011. (IX.22.) NEFMI, 4. p.
- ³ KÉRELEM 2011
- ⁴ 56/2011. (IX.22.) NEFMI, 1. p.
- ⁵ BÉNYEI 2003, 1. p.
- ⁶ ENGEL 2003, 1. p.
- ⁷ BÉNYEI 2003, 5. p.
- ⁸ BÉNYEI 2003, 7. p.
- ⁹ BALOGH 2003, 2. p.

Irodalom

1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról.

http://www.nefmi.gov.hu/letolt/elektronikus_ugyintezes/nkom_akkreditacio_rend.pdf

Jelenleg hatályos változata:

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0000001.nkm

12/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról szóló 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet módosításáról

<http://www.nefmi.gov.hu/kultura/infoteka/12-2002-iv-13-nkom>

Barátné Hajdu Á.: A könyvtáros továbbképzések ...

25/2007. (IV. 24.) OKM rendelet a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról szóló 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet módosításáról

<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2007&szam=51>

56/2011. (IX.22.) NEFMI rendelete a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról szóló 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet módosításáról

www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/32/PDF/2011/2/2.pdf

BALOGH Margit: Akkreditált könyvtári tanfolyamok. Elemzés. Budapest, 2003. 2 p. Kézirat

BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: A Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság eddigi tevékenysége és feladatai. = Könyvtári levelező/lap, 13. köt. 5. sz. 2001. p. 6–9.

BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: Az iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli képzés. = Vitanap a könyvtárosképzésről. Informatikai és Könyvtári Szövetség. Budapest, 2003. november 6. kézirat

BARTOS Éva: A „Könyvtáros pálya vonzóbbá tétele” stratégiai munkabizottság feladatterve. =

<http://www.ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/bartosstrat.rtf>

BÉNYEI Miklós: Összefoglaló. Vitaindító áttekintés. Budapest, 2003. 4 p. Kézirat

ENGEL Tibor: Összefoglaló elemzés. Budapest, 2003. 3 p. Kézirat

FELHÍVÁS a könyvtárak szakembereinek szervezett továbbképzéséhez programok alapítására, akkreditációjára és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Könyvtári Akkreditációs Szakbizottsága által

akkreditált továbbképzési programok indítási engedélyének megszerzésére. 2000. október 12. kézirat

FELHÍVÁS a könyvtárak szakembereinek szervezett továbbképzéséhez programok alapítására, akkreditációjára és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Könyvtári Akkreditációs Szakbizottsága által akkreditált továbbképzési programok indítási engedélyének megszerzésére. 2007. kézirat

FELHÍVÁS a könyvtárak szakembereinek szervezett továbbképzéséhez programok alapítására, akkreditációjára és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Könyvtári Akkreditációs Szakbizottsága által akkreditált továbbképzési programok indítási engedélyének megszerzésére. 2011. május 5. kézirat. =

<http://www.ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/kaszbfelhivas.rtf>

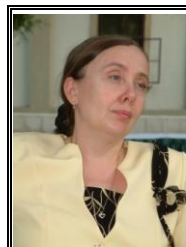
HANGODI Ágnes – TÖRÖKNÉ JORDÁN Katalin: A könyvtárosok hétéves továbbképzése (2000–2006) – A Könyvtári Intézet tapasztalatai. = Könyvtári Figyelő, 53. köt. 1. sz. 2007. p. 28–43.

<http://ki.oszk.hu/kf/2007/04/109/>

KÉRELEM tanfolyam jellegű könyvtári/levéltári/muzeológiai/műtárgyvédelmi szakmai továbbképzési program akkreditálására. 2011. =

http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/adatlap_szakmai_tkprogram_akkreditaciojához.doc

Beérkezett: 2012. VIII. 13-án.

Barátné Hajdu Ágnes

az SZTE JGYPK főiskolai tanára,
az ELTE BTK egyetemi adjunktusa,
a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság elnöke,
a Magyar Könyvtárosok Egyesülete alelnöke.

E-mail: hajdu@jgypk.u-szeged.hu

